

Wael

Inhoud

Vooraf	11
Achtergrond	15
I. HUIS	17
II. P DE VLUCHT	79
III. ER VAN HUIS	141
Najaar 2018	168
Verantwoording	174

Vooraf

November 2017. Bij de ingang van de Vrije Universiteit in Amsterdam staat hij op me te wachten: een student zoals alle studenten. Spijkerbroek, stoer jack, baardje. Wael draagt een koptelefoon om zijn nek, het draadje is ingeplugd in zijn rugzak. Zijn ogen lachen. Een korte omhelzing. Dan lopen we naar de rij voor de koffie. Hier geen automaatkoffie, maar een winkeltje met alle soorten cappuccino's en frappuccino's met sojamelk of anderszins. We kiezen voor latte macchiato, allebei. Wael staat erop dat hij betaalt – met zijn telefoon natuurlijk. Een ICT-student kan niet komen aanzetten met contant geld.

We vinden een leeg lokaal op de bovenste verdieping. Beneden ons strekt zich het panorama uit van het Amsterdamse Bos tot aan Schiphol. Daarvandaan neemt hij me mee naar Homs, zijn geboortestad in Syrië.

'Ik moet je waarschuwen,' zegt hij. 'Don't live the story. Leef je niet te veel in.'

Anderhalf jaar eerder waren we elkaar tegengekomen in het Drentse Veenhuizen bij de theatervoorstelling *Het Pauperparadijs*, gebaseerd op mijn eerste boek. Wael deed mee aan een reeks gesprekken over integratie met en over vluchtelingen, die als onderdeel van de randprogrammering waren georganiseerd. Het was een aangename ontmoeting. Op een vel papier probeerden we een ruimte te

tekenen waarin iedereen zich welkom zou voelen, ongeacht waar hij of zij vandaan kwam.

Een jaar later mailde hij me: 'Ik ben klaar om mijn verhaal te vertellen. Ik wil dat jij het opschrijft.'

Boven in het VU-gebouw, met de opstijgende vliegtuigen als decor, vroeg ik waarom hij wilde vertellen wat hem was overkomen sinds er in zijn land een oorlog uitbrak. En waarom dat opgeschreven moest worden.

Het was geen impulsief idee. Wael dacht over de dingen na. Als hij iets besloot, dan was het klip-en-klaar. Hij wilde dat zijn verhaal werd opgetekend om te laten zien dat een vluchteling geen ander soort mens is. Hij vond het vervelend dat hij soms werd behandeld alsof hij zielig was, of onderontwikkeld.

'Ik wil geen medelijden, ik ben sterk genoeg om op mijn eigen voeten te staan.'

Toen ik hoorde wat hem was overkomen zag ik een groter verhaal, en dat was voor mij de reden om het op te schrijven. Het verhaal van Wael was geen heldenepos en geen slachtofferdrama. Hoewel hij moedig was geweest én ook veel had verloren, was het toch vooral het verhaal van een gewone student die zijn gewone leven uit elkaar ziet vallen door een oorlog. Het had overal kunnen zijn, het had iedereen kunnen overkomen. Toen ik begreep hoe hij met het geluid van bombardementen in zijn oren tegelijk ook verliefd was, plezier maakte, leuk werk wilde, moest ik denken aan verhalen over de Tweede Wereldoorlog in Nederland. Dat mensen tijdens die jaren ook op dansles gingen, van baan verwisselden en burenruzies maakten. Als alle zekerheden verdwijnen doen de meeste mensen hun uiterste best om vast te houden aan wat ze gewend zijn. Het was het universele in het verhaal van Wael dat mij het meest raakte. Het gewone.

We besloten dit boek samen te maken. Wael zou me vertellen wat hem was overkomen, en ik zou het opschrijven. We moesten het allebei eens zijn over de uiteindelijke tekst.

Gedurende 2018 voerden we lange gesprekken, meestal op de universiteit. In de rij voor de koffie kwamen we telkens overeen wie er zou betalen. Soms mocht ik dat, maar dikwijls niet.

Wael vertelde met een schijnbaar lachend gezicht. Hij hield zich vast aan zijn humor. Er waren maar een paar momenten waarop ik hem ineengedoken zag, met zijn blik naar de grond gericht. Veel van wat hij vertelde had hij niet eerder met iemand gedeeld. Ik was blij dat hij onze gesprekken vaak zo plande dat hij aansluitend een hoorcollege had. Ik hoopte dat dat hem kon afleiden van de herinneringen die hij had opgerakeld.

Of het hem opluchtte om alles te vertellen, vroeg ik een keer. Hij keek naar beneden en schudde kort zijn hoofd.

Meestal koos Wael voor Engels, soms spraken we Nederlands. Hoewel hij beide talen voldoende beheerst om zich uit te drukken, blijven het voor hem vreemde talen. In het Engels riep hij over heftige situaties: 'Holy cow!' In het Nederlands werd dat: 'Jeetje!' Ik vermoed dat het in zijn eigen taal daar ergens tussenin zit. Tijdens het schrijven heb ik daarom geprobeerd zo dicht mogelijk bij zijn intentie te blijven. Ik heb gepoogd zijn verteltrant weer te geven, gebeurtenis voor gebeurtenis, zoals hij het voor zich zag terwijl hij alles herbeleefde.

Het was mijn idee om de namen van zijn vrienden en familie in het boek te veranderen, omdat ik niet kan overzien of het negatieve gevolgen heeft als iemand herkend wordt. Om die reden is ook Waels familienaam weggela-

ten en zijn huidige woonplaats gefingeerd. Hij wilde wel op de foto achter op het boek. De kleren die hij op die foto draagt zijn de enige van zijn meest dierbare spullen die hij tijdens zijn reis naar Nederland heeft kunnen meenemen.

Om misverstanden te voorkomen: dit is niet de geschiedenis van de Syrische oorlog. Het is ook geen politieke duiding van de situatie in het Midden-Oosten. Toen de oorlog uitbrak was Wael negentien. Hij was verliefd. Met politiek had hij zich nog nooit beziggehouden. Dit is het verhaal vanuit zijn perspectief, zonder analyses of theorieën. Het is ook geen chronologie van het conflict. Data wist hij niet altijd meer, jaartallen haalde hij soms door elkaar, er gebeurden veel dingen tegelijkertijd. Een oorlog ziet er, als je er middenin zit, anders uit dan in overzichtelijke krantenartikelen. Waar mogelijk heb ik feiten gecheckt, maar de essentie is een andere. Wael vertelt wat hém is overkomen, het verhaal van een student in een situatie die steeds chaotischer wordt. Een verhaal van aanpassen, het juiste proberen te doen, en doorleven, zo gewoon mogelijk, tot dat niet meer kan.

Wael: 'Ik heb van jongs af aan geleerd: als je valt, moet je weer opstaan. Een man is altijd sterk. Je moet altijd doorgaan.'

Suzanna Jansen
Amsterdam, 5 februari 2019

Achtergrond

Wael is geboren en getogen in Homs, de derde stad van Syrië. In 2010, voor het begin van de oorlog, woonden daar zo'n 650.000 mensen. Het land wordt sinds 1970 geregeerd door de Ba'ath-partij die critici genadeloos onderdrukt. Het regime van president Bashar al-Assad leunt vooral op de alawitische minderheid, een liberale, islamitische stroming. De meerderheid van de mensen in Syrië is soennitisch.

Op 17 december 2010 steekt in Tunesië een straatverkoper zichzelf in brand uit protest tegen corruptie, werkloosheid en onderdrukking. Dat wordt het begin van de 'Arabische Lente'. De protesten slaan over naar de rest van de Arabische wereld. In Tunesië en Egypte worden de dictators na een paar weken verdreven, in Libië gebeurt dat na een bloedige strijd die later weer oplaait, in Jemen breekt een burgeroorlog uit die nog altijd voortduurt.

In Syrië begint de opstand op 6 maart 2011, als een paar tieners in de stad Daraa een antiregeringsleus op een muur spuiten en worden opgepakt. De verontwaardiging over hun arrestatie doet de vlam in de pan slaan. Er breken protesten uit die hardhandig de kop worden ingedrukt.

Op 15 maart zijn er voor het eerst vreedzame demonstraties in meerdere steden tegen de enorme corruptie, de noodtoestand die al sinds 1963 van kracht is, en de slechte be-

handeling van het grote aantal politieke gevangenen. Het regime treedt hard op. Er is sprake van drieduizend arrestaties en ook van doden, maar precieze aantallen zijn niet te achterhalen. Het staatspersbureau noemt de protesten het werk van buitenlandse onruststokers. De minister van Binnenlandse Zaken ontkent dat er überhaupt demonstraties plaatsvinden.

Op vrijdag 18 maart 2011 wordt er opnieuw in verschillende steden geprotesteerd. Het is de eerste dag waarop er ook in Homs mensen de straat op gaan.

De oorlog in Syrië is uitgelopen op een geopolitiek conflict waarbij allerlei landen hun invloed doen gelden en allerlei groeperingen elkaar bitter bevechten. Maar het begon als een strijd tegen de dictatuur. Het nu praktisch verslagen Vrije Syrische Leger – Wael noemt het ‘de revolutie’ – werd in 2011 opgericht om demonstranten te beschermen tegen het regime en had geen specifieke religieuze signatuur.

I. THUIS

Een perfect leven

2010

“In 2010 was ik negentien. Ik woonde in Al-Inshaat, een goede buurt in Homs, met mijn moeder, mijn zussen en mijn broer. Overdag werkte ik als electronic marketeer voor een Brits bedrijf dat trainingen gaf aan managers. Ik moest mailings versturen om de cursussen te verkopen. Geschikte databases zoeken, het juiste moment bepalen voor verzenden, het resultaat meten, enzovoort. Het was een fulltime baan, studeren deed ik daarnaast. Ik ging niet vaak naar de colleges, het kon me niet schelen wat voor cijfers ik haalde, als ik dat diploma maar kreeg.

Er waren nog een paar vrienden die net als ik werkten, maar de meesten gingen alleen naar de universiteit. Die hadden een vader die hun studie betaalde.

Het was mijn droom om trainer te worden bij het bedrijf waar ik werkte. Dan zou ik cursussen kunnen geven over de hele wereld. Ik wilde reizen en interessante mensen ontmoeten. En trouwen met Haya. Zo zag ik de toekomst voor me.

Met politiek was ik nooit bezig. Wij hadden geen problemen met het regime. Mijn familie stond aan de kant van president Assad.

Het grootste deel van mijn jeugd woonde ik in Al-Khaldeeye, in de oude stad. Dat was een wijk met weinig aan-

zien, ‘categorie 5’ noemen wij dat. Mijn vader was professor in de biochemie. Mijn moeder is scheikundige. Ze komt uit een rijke familie.

Toen ik net achttien was overleed mijn vader, op 7 maart 2009. Hij was supergezond, in geen vijftien jaar ziek geweest. Hij had gestudeerd in Tsjecho-Slowakije, waar hij met mijn moeder woonde. Daarna was hij professor aan de universiteit van Hannover, voor ze samen teruggingen naar Syrië. In 2009 was hij vijfenzestig, maar niemand zou hem ouder schatten dan vijftig. Hij leefde heel gezond. Hij volgde een speciaal dieet en at elke dag hetzelfde. Ik had hem nog nooit ziek gezien. En toen kreeg hij een herseninfarct. Just like that.

Ik had die dag een date met een christelijk meisje. Zelf ben ik moslim. Het was een leuk meisje, maar het was wel een beetje ongewoon. Als je in Syrië met een christelijk meisje afspreekt, dan doe je dat in een kerk. Ik had een vriend gevraagd om mee te gaan. We stonden op het punt om naar die kerk te gaan, maar ik voelde me ineens niet goed. Met een smoesje heb ik de afspraak afgezegd. In plaats daarvan ging ik naar een internetcafé, daar is sneller internet dan thuis. Ik voelde me nog steeds niet goed, maar ik begreep niet waarom.

Ik wist dat mijn moeder en mijn zussen bij mijn opa op bezoek waren. Hij woonde daar in de buurt, dus ging ik er ook heen. Mijn broer was op zijn werk, hij installeert airconditioners. Toen ik in het huis van mijn opa aankwam, stonden mijn moeder en mijn zussen hun jassen aan te trekken. Mijn moeder zei: ‘Je vader is ziek.’ Dat was heel raar.

Mijn zussen en moeder wachtten op een taxi, maar ik sprong op mijn fiets en reed zo snel ik kon naar huis. Normaal is dat een rit van een halfuur, maar ik denk dat ik het

nu in tien minuten deed. Ik zag voor ons gebouw een ambulance staan. Ik dacht: dit is niet goed. Ik rende naar binnen. Mijn broer was er samen met een oom en een neef. Ze huilden. Mijn vader was al dood.

Ik zat in het laatste jaar van de middelbare school, het was vlak voor de eindexamens. Die heb ik niet gehaald, het jaar daarna slaagde ik wel. Mijn moeder betaalde mijn middelbare school. Ik had haar daar niet om gevraagd. Bij ons is het gewoon dat je vader je opleiding betaalt, maar je vraagt je moeder nooit om geld. Ze kon wel helpen, want ze had haar inkomen en haar familie is rijk, maar je moeder om geld vragen, dat doet een zoon niet. Dus na de middelbare school ging ik werken om de universiteit te betalen.

Na de dood van mijn vader verhuisden we naar Al-Inshaat, een goede buurt, categorie 1. Daar wonen rijke mensen met dure auto's in dure huizen. Het is er rustig op straat, mensen gaan anders met elkaar om. In Al-Khaldeeye wonen ook veel handarbeiders die nooit naar school zijn geweest. Daar wordt vaker iets opgelost met vechten dan met praten. Mijn vader geloofde niet in die statusverschillen maar toen hij overleed wilde mijn moeder naar een betere wijk, ook al woonden we daar kleiner. Dat was vooral belangrijk voor mijn zussen. Een jongen uit een goede buurt zou nooit met een meisje uit Al-Khaldeeye trouwen. Daar zouden ze huwelijksaanzoeken krijgen van arbeiders, terwijl ze zelf hoogopgeleid zijn.

Toen we verhuisden werd het appartement in Al-Khaldeeye van mij, voor de toekomst, voor als ik zou trouwen. Ik vond het wel leuk om te verhuizen. Het hele concept van je leven verandert. Mijn vrienden, de straten, de geuren. Ik werd een fancy kid uit Al-Inshaat, met een fancy leven.

Ik ben de jongste in ons gezin. Mijn oudste zus was toen

zevenentwintig en civiel ingenieur. Ze werkte bij een bouwbedrijf. Mijn tweede zus werkte als ICT'er. Zij was vijftientwintig en al getrouwd. Ze woonde niet meer thuis maar we zagen elkaar vaak. Ik ben de peetvader van haar zoon. Toen hij geboren werd, had ik hem nog eerder in mijn armen dan zijn vader, want die was op dat moment in Damascus. Mijn broer had een eigen bedrijf in airconditioning en verwarmingstechniek, hij was vierentwintig. En Farah is twee jaar ouder dan ik. Zij is mijn lievelingszus. Zij was eenentwintig en student economie. Zij zijn allemaal slim. Mijn hele familie is ingenieur. Ik had de laagste cijfers van iedereen. Ha ha, ik kwam niet verder dan electronic marketing.

Ik had een perfect leven. Een leuke baan, studie, vrienden, en een appartement voor als ik ging trouwen.”

Messenger

ZOMER 2010

“Ik had een groep vrienden die elkaar probeerden te hacken. We hadden allemaal verschillende adressen in Messenger, één adres voor familie, één voor vrienden, en de rest probeerden we van elkaar af te pakken. Gewoon voor de lol, als uitdaging. In die hackadressen had ik geen contacten staan, maar ergens in de zomer had ik een adres terugveroverd van een vriend, en toen stond er ineens wel een contact in. Eén. Ik had geen idee wie dat was. Op een dag zag ik dat dat contact online was en stuurde ik een bericht: ‘Hoi, wie ben je?’

De reactie kwam snel: ‘Wij ben jij? Je hebt mij aan je contacten toegevoegd.’

Ik legde uit dat mijn adres gehackt was geweest, maar de

ander zei: ‘Dit was jouw verzoek. Jij moet eerst zeggen wie je bent.’

Het bleek een meisje. We chatten wat, en toen schreef ze: ‘Ik ben verloofd met mijn neef.’

Ik antwoordde: ‘Oké, prima, dan is dit gewoon vriendschappelijk.’

We chatten verder als vrienden. Ze was heel lief, heel slim. Ze heette Haya. Ik merkte dat ik haar miste als we een dag niet chatten. Maar op een gegeven moment zei ze: ‘Dit hadden we niet afgesproken, ik ben verloofd. Dit kan niet meer.’

Ik schreef: ‘Jammer, het was leuk, maar oké, laten we ermee stoppen.’

Daarna voelde ik me ellendig, ik miste haar. Mijn collega’s waren hard aan het werk en ik leunde achterover. Ik moest marketingberichten sturen aan tienduizend potentiële klanten, maar dat kon me helemaal niet schelen.

Een paar weken later kreeg ik toch weer een chat van haar.

‘Het gaat slecht met me, ik heb gebroken met mijn neef,’ stond er. Ik las het en ik vloog de hemel in. Ik zei: ‘Wat naar voor je. En wat een pech voor hem.’

Ik voelde me of ik net een miljoen had gewonnen. Ik schreef aardige dingen om haar te troosten. Intussen belde mijn moeder dat ze het druk had op haar werk, of ik naar de markt wilde gaan om boodschappen te doen. Ik bleef onderweg naar de markt chatten, maar ik had ineens low battery, terwijl ik met haar aan het chatten was! Grrrrr. Mijn telefoon viel uit.

De marktkoopman vroeg: ‘Wil je kip of wil je vlees, of wil je...’

Ik zei: ‘Doe maar kip.’

En wil je dit soort kip of dat soort kip?

Ik: ‘Ja, ja, doe maar gewoon, doe maar.’

Ik wilde zo snel mogelijk naar huis om mijn telefoon op te laden.

Zodra het weer kon stuurde ik Haya een bericht om uit te leggen waarom ik ineens niet meer had gereageerd, en toen hoorde ik niks meer. De rest van de dag bleef ik op haar wachten. Mijn moeder klaagde dat ik mijn eten koud liet worden. Pas ’s avonds laat kreeg ik antwoord.

Ze schreef: ‘Ik begrijp het, ik zal je niet meer met mijn gedoe lastigvallen.’

Ik schreef meteen terug: ‘Nee, nee, ik wil je steunen. Stuur me je telefoonnummer.’

Dat deed ze. En toen, na iets van drie maanden chatten, hoorde ik voor het eerst haar stem.

Ik vrolijkte haar op en maakte haar aan het lachen, daar werd ze rustig van.

Toen viel ik in slaap. Ik heb dat. Ik kan zomaar in slaap vallen. Dat betekent niks. Maar zij wist dat niet. Ze belde me opnieuw, maar ik hoorde het niet. Mijn moeder wel. Die nam op. Ze zei: ‘Mijn zoon slaapt, het is al laat.’

De volgende ochtend belde ik Haya meteen. Ik zei wel duizend keer sorry. Ze was in alle staten.

‘Weet je wel dat jouw moeder opnam!’ Ze was boos en nerveus.

‘Ik wilde wel zelfmoord plegen.’

Ik kon haar gelukkig kalmeren. Ik zei dat mijn moeder oké is.”

Ik weet het zeker

19 OKTOBER 2010

“Niet lang daarna was ik tot laat aan het werk. Alle bestanden moesten worden opgeschoond. Veel klanten wilden in het najaar nog naar een luxoord voor een cursus, zodat ze aan het begin van het nieuwe jaar met een extra diploma op zak om promotie konden vragen. Dit was de drukste tijd. Maar ik was ondertussen ook met Haya aan het chatten. Ze schreef dat ze zich verveelde, dat ze zou gaan wandelen met haar kleine neefje.

Ik dacht: dit is een kans! Ik vroeg terloops: ‘O, waar ga je heen?’

Ze zei iets over de grote hotels. Ik wist waar dat was. Ik vroeg of ze zich wel warm zou kleden, en toen vertelde ze wat voor jas ze droeg. En ik wist ook dat ze met een kinderwagen zou lopen. Ik verzon een smoes om even naar buiten te gaan en haastte me naar die straat om naar haar te kijken. Ik had haar nog nooit gezien. En daar zag ik haar. Ze was heel mooi! Ik sprak haar niet aan, maar nu wist ik dat ik heel graag een date met haar wilde.

Toen ik weer op mijn werk was, vroeg ik of we elkaar konden ontmoeten. Ze zei ja! Maar het moest wel in het geheim. We spraken op een avond af. Ineens bleek dat ik die avond mijn zus Farah van een feestje moest halen. Ik dacht: Farah en ik, wij zijn een soort tweelingen qua karakter, ik kan haar wel meenemen.

Haya was die dag jarig. Ik had een cadeautje gekocht. Parfum natuurlijk, dat koop je voor een meisje. Ik droeg een wit overhemd met een gestreepte trui eroverheen, dat waren mijn mooiste kleren. We chatten al een paar maanden, we wisten al veel van elkaar, maar nu zou ik haar in het echt ontmoeten.

Bij zo'n date kun je niet naar een café, want zij kan niet met mij worden gezien. Dat is niet goed voor haar. Dus we hadden op straat afgesproken.

Haya werd zenuwachtig toen ze zag dat mijn zus erbij was. Dat doe je niet op een date, je zus meenemen. Maar ze kon het gelukkig meteen goed met Farah vinden.

Ik zei: 'Gefeliciteerd. Ik heb een cadeautje voor je meegebracht.'

We liepen over straat. We wandelden alsof zij de vriendin was van mijn zus en ik daar toevallig bij liep. Ik denk dat we wel een uur wandelden. Het was heel leuk, en ook spannend. Nee, natuurlijk zeiden we niet dat we elkaar leuk vonden! Dat doe je niet op een eerste date. Maar we wisten het allebei. Het was 19 oktober 2010.

Niet veel later nam ik Haya mee naar ons huis. Iedereen was er. Dat had ik haar niet verteld. Ze schrok toen ze dat zag, maar ik zei: 'Mijn zus is er ook, Farah, alles is oké.'

Ik wilde haar voorstellen aan mijn moeder. Haya deed het heel goed. Ze beantwoordde alle vragen.

Ze haat katten en wij hebben twee katten. Ik zette expres mijn lievelingskat op haar schoot om haar een beetje te plagen. Mijn moeder zei: 'O, je houdt van katten?'

Zij: 'Ja hoor.'

En terwijl ze daar tussen mijn zussen en moeder zat, ging ik naar mijn werk.

Ja, dat deed ik echt. Ik ging weg. Het was de enige mogelijkheid om haar in één keer te introduceren. Anders zou ze steeds proberen te ontsnappen. Ze kan gestrest zijn, ze loopt weg voor spannende situaties, dus dit was de beste manier.

Zodra ze mijn huis uit was, belde ze me op. Ze was woedend. 'Wat deed je? Ik wilde van het balkon springen. Je bent dood.' Enzovoort.

Ik zei: ‘Mijn moeder was wel aardig toch?’
‘Maar ze is je moeder! Ik ging eraan dood en jij was koud als ijs.’

‘Het moest toch een keer gebeuren.’

Ik wist dat ze boos worden, misschien zou huilen, maar ze zou niet met me breken.

Mijn moeder vond haar aardig, maar ze zei wel tegen me: ‘Je bent jong, je moet eerst je toekomst op orde krijgen, ga niet te diep met haar, verwacht niet dat je met haar trouwt.’

En ik dacht: ach, laat haar praten. Ik weet het zeker: ik trouw met Haya.”

De Droom van Homs

MAART 2011

“De revolutie begon in onze stad met de Droom van Homs. Dat was een project van de gouverneur, een vriend van de president. Hij wilde de demografie van de stad veranderen. Ons centrum is een paar duizend jaar oud, maar hij wilde dat centrum afbreken en vervangen door luxe wolkenkrabbers en winkelcentra. Het ging om de ziel van de stad.

Om de Droom van Homs te betalen introduceerde hij extra belastingen en betaald parkeren. En de grote markt moest verdwijnen. Mensen die bijvoorbeeld 20 miljoen Syrische lira voor een winkel hadden betaald, kregen iets van 40.000 om te vertrekken. Ze raakten hun geld kwijt en hun werk en hun huis. Ze dachten: ze gooien ons eruit, wij moeten naar de dorpen of de rand van de stad om hier andere mensen te laten wonen. Iedereen was boos. En iedereen wist dat de gouverneur dit deed om er zelf rijk van te worden.

Er waren in andere steden al wat protesten geweest te-

gen de corruptie en tegen de regering. Die waren met geweld neergeslagen. Op 18 maart gingen er voor het eerst in Homs mensen de straat op. Het waren er nog niet zoveel, maar ze werden ook keihard aangepakt.”

Toespraak

30 MAART 2011

“Wij zijn een regeringsfamilie. Eén familielid is een gepensioneerde generaal, een ander zat vroeger in de legerleiding in het noorden. Ik was lid van de partij, mijn zussen ook. Dan heb je een makkelijker leven en een betere carrière. Alleen mijn moeder en mijn broer waren geen lid, die vonden dat onzin. Wij zijn soenniet, wij hebben minder kansen dan iemand van de clan van de president. Hij is alawiet. Maar wij stonden wel aan zijn kant.

Mijn vrienden steunden de protesten, en ik dacht: waarom? Het heeft geen zin en het hoeft ook niet, de president lost het allemaal wel op. Ik geloofde in hem. Misschien wist hij niet alles wat er in het land gebeurde.

Eind maart, toen de protesten groter werden, zei hij: ‘Ik heb een plan, het komt allemaal goed. Ik zal een toespraak houden en dan vertel ik wat we gaan doen.’

Dat was op 30 maart. Ik ging naar de universiteit. Er hingen grote schermen op de campus zodat iedereen de toespraak kon zien. Ik dacht: deze historische speech wordt het weerwoord aan mijn vrienden. Onze president is jong en slim. Hij heeft in Engeland gestudeerd en zijn vrouw ook. Hij begrijpt dat er problemen zijn en nu komt hij met een oplossing.

Iedereen verwachtte dat hij de noodtoestand zou opheffen, die duurde al bijna vijftig jaar. En dat hij hervormingen

zou aankondigen om het leven voor de mensen te verbeteren en de corruptie te bestrijden.

Er kwamen veel studenten luisteren, het hele plein op de campus stond vol. Maar tijdens de speech werden wij, de aanhangers van de president, steeds stiller, en de tegenstanders steeds luider. Ik keek naar de tv en hoorde hem zeggen: 'Buitenlanders proberen ons land kapot te maken en al die domme mensen trappen erin.'

Hij lachte erbij. Echt. Hij lachte, alsof er niks aan de hand was.

Ik dacht: er zijn echte problemen, en er zijn echte protesten. Er raken mensen gewond, er vallen zelfs doden. Hoe kan hij daar nu om lachen? Maar ik dacht ook: nu komt het, nu komt zijn plan.

Hij zei dat hij ging bestuderen of er hervormingen nodig waren, en dat er discussie zou worden gevoerd over de noodtoestand. Hij zei dat stabiliteit belangrijker was dan veranderingen. Ik wachtte nog steeds tot hij ging zeggen wat hij zou doen. Maar er kwam niks meer. Hij was klaar. Hij had helemaal geen plan. Ik was geschokt. Was dit alles? Hij had eigenlijk niks gezegd, hij had geen antwoord op de protesten.

Ik luisterde naar de revolutionairen en ineens dacht ik: ze hebben gelijk. Ik merkte het ook aan de mensen om me heen. Iedereen was geschokt. Er zijn enorme problemen en onze president lacht en doet of er niks aan de hand is. Toen begon ik mijn vrienden te steunen."

Ratatatata

18, 19 APRIL 2011

“De grote protesten begonnen in een arme wijk, in Bab al-Sebaa bij het centrum. Het kan niemand schelen wat er met die mensen daar gebeurt, niemand beschermt ze. Ze worden erg door de regering onderdrukt. Bij de demonstraties op 16 en 17 april werden iets van twaalf mensen door de National Security gedood.

Op maandag 18 april kwam iedereen naar de grote moskee op het Plein van de Klok. Heel veel mensen gingen mee om de doden te begraven. Tot in de straten waren ze aan het bidden. Ze liepen mee naar de begraafplaats, daarna gingen ze naar het centrale plein. Ze wilden niet naar huis. Iedereen was erg boos. Het protest werd geleid door de sjeiks, de geestelijk leiders van de moskee.

Die sjeiks zijn soenniet, maar dat deed er toen helemaal niet toe. Ik heb gemerkt dat veel mensen in Nederland denken dat de oorlog een conflict is tussen verschillende religieuze stromingen, maar dat was toen helemaal niet zo. Ik wist niet eens of mijn vrienden soenniet waren of alawiet of sjiiet, dat is er pas later bij gekomen.

Op het Plein van de Klok eiste iedereen een andere gouverneur en straf voor de agenten die op de demonstranten hadden geschoten. Mensen brachten tenten mee, ze gingen zitten kaarten, ze rookten shisha, waterpijp. Ze waren van plan om lang te blijven. Ik ging er na mijn werk ook naartoe. Haya was er al, die zat ergens shisha te roken. De demonstranten hadden een soort checkpoints gemaakt om te zorgen dat niemand wapens het plein mee op nam.

De politiechef wilde wel praten met de sjeiks, maar alleen als die eerst de mensen naar huis stuurden. De sjeiks vertrouwden dat niet. En toen bleek dat het leger ondertus-